

Wat waren de moeilijkste vragen in het havo-examen 2021?

Albert van der Kaap

Maar liefst elf van de zevenentwintig vragen van het havo-examen van 2021 hadden een p-waarde van onder de 50 (op een schaal van 0-100), 40%, Hieronder enkele kanttekeningen bij deze opdrachten.

Opdracht 1 en 2

Vraag 21 en 22 zijn twee opdrachten bij dezelfde bron, die beide een p-waarde hebben van onder de 50. Vraag 22 is zelfs de vraag met de laagste p-waarde, namelijk 20. Hiermee valt deze vraag ruim buiten de categorie waar Cito op mikt, het gebied tussen 40-80, waarbij een p-waarde aangeeft dat de leerlingen gemiddeld 80% van het te behalen maximum aantal punten hebben gescoord. Maar ook de p-waarde van de daaraan voorafgaande opdracht is laag, 42.

Wat kan deze opdrachten zo moeilijk hebben gemaakt?

Waarom het tweede deel van vraag 21 moeilijk zou zijn kan ik niet zeggen. Het gaat hier om het toepassen van kennis, zoals in het kader van de betreffende historische context wordt vermeld: *'Herstelbetalingen aan de Sovjet-Unie en een slecht functionerende planeconomie zorgden voor economische malaise.'*

Anders ligt het met het eerste deel van de vraag. Daarin wordt gevraagd naar een communistisch standpunt over de standpunt. Maar m.i. gaat het hier niet om een standpunt, maar om een communistische verklaring voor de opstand en dat is volgens mij iets anders.

Waarom de vervolgvraag, over dezelfde bron, zo moeilijk is, is lastiger te beantwoorden, maar ik vermoed dat het zowel te maken heeft met de (aard van de bron) als met de vraagstelling. De leerlingen moeten zich er om te beginnen rekenschap van geven dat de bron afkomstig is uit een communistische krant en dat dit kleuring gegeven kan hebben aan het bericht. Tegelijkertijd lijkt de bron, door de toonzetting, een objectieve weergave van de werkelijkheid. Een maatregel van de regering is onjuist toegepast en de minister deelt de demonstranten mee dat de regering al besloten had om de onjuiste maatregelen in te trekken.

De demonstranten nemen hier niet alleen genoegen mee, maar tonen ook nog eens hun (rotsvaste) vertrouwen in de regering door te melden *'Als wij klachten hebben, dan spreken wij onze eigen regering daarop aan'*, waarna de arbeiders gerustgesteld weer naar hun werk gingen.

Voor leerlingen wordt de bron er niet eenvoudiger op, vermoed ik, door het feit dat over de aard van de maatregel niets wordt vermeld, noch over wat de toepassing ervan voor gevolgen heeft voor de arbeiders. Kortom de bron is tamelijk abstract.

In de inleiding op de vraag is er sprake van Staatssicherheidsdienst, waarvan de bevoegdheden na het neerslaan van opstand ineens worden uitgebreid. Leerlingen moeten hier een link leggen tussen

de Staatssicherheidsdienst (Stasi), die in de bron niet wordt genoemd, en het neerslaan van de opstand, waarvan in de bron geen sprake is.

Tenslotte is de vraagstelling ook niet bepaald eenvoudig. Deze is omzichtig geformuleerd. De leerlingen moeten uitleggen dat het uitbreiden van de bevoegdheden van de Staatssicherheidsdienst (wat daarmee dan ook maar wordt bedoeld) het beeld van de Oost-Duitse arbeiders, zoals dat wordt geschetst in de bron, nuanceert. Als men had gevraagd of het voor de hand lag/logisch was dat de bevoegdheden van de Staatssicherheidsdienst op basis van het hier beschreven voorval, dan was de vraag mogelijk een stuk eenvoudiger geweest.

Vraag 21 en 22

Bron

In 1953 komen Oost-Duitse arbeiders in opstand tegen de regering. In het communistische Nederlandse dagblad De Waarheid van 17 juni 1953 staat over het uitbreken van die opstand een artikel:

Onze correspondent telefoneerde ons gisteravond dat de aanleiding van de demonstraties (...) van Oost-Duitse bouwvakarbeiders een onjuist toegepaste regeringsmaatregel over de verhoging van de arbeidsnormen is geweest. De spionage- en sabotage-organisaties in het Westen hadden hiervan gebruik gemaakt om enkele groepen arbeiders tot demonstraties aan te zetten, die onmiddellijk aangevuld werden door mannen uit West-Berlijn. Toen de arbeiders voor het regeringsgebouw van het ministerie van Wederopbouw verschenen, werden zij door [de DDR] minister Selbmann toegesproken. Deze vertelde hun dat de regering al besloten had om de onjuiste maatregelen in te trekken. Agenten uit West-Berlijn probeerden de arbeiders over te halen om naar het Westen te marcheren "om daar hun recht te zoeken". Dit provocerende voorstel werd onmiddellijk afgewezen met de verklaring: "Als wij klachten hebben, dan spreken wij onze eigen regering daarop aan." De arbeiders gingen na de mededeling van minister Selbmann gerustgesteld weer naar hun werk.

Gebruik de bron

Vraag 21

Een conclusie:

De redactie van *De Waarheid* geeft een communistisch standpunt weer over de opstand.

3p Ondersteun deze conclusie door:

- uit te leggen welk communistisch standpunt *De Waarheid* over de opstand weergeeft, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron en
- zonder bron een oorzaak voor de economische malaise te noemen waarin de DDR zich in 1953 bevindt.

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De redactie geeft het communistische standpunt weer dat de opstand is gebruikt door / is aangewakkerd door kapitalistische / westerse onruststokers / dat het Westen eropuit is de DDR-regering ten val te brengen (wat past bij het communistische vijandbeeld van het Westen tijdens de Koude Oorlog) 1
- door te schrijven dat (een van de volgende): 1
  - spionage- en sabotage-organisaties in het Westen proberen Oost-Duitse arbeiders aan te zetten tot demonstraties
  - mannen uit West-Berlijn zich aansluiten bij de demonstranten
  - agenten uit West-Berlijn proberen de arbeiders over te halen om naar het Westen te marcheren
- De economische malaise van de DDR wordt veroorzaakt door de slecht functionerende planeconomie van de DDR / door de herstelbetalingen aan de Sovjet-Unie / door het afwijzen van Marshallhulp 1

Opmerking

Alleen als een antwoord bij de eerste deelvraag een juist communistisch standpunt bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Vraag 22

Een gegeven:

Na het neerslaan van de opstand worden de bevoegdheden van de *Staatssicherheidsdienst* in de DDR uitgebreid.

2p Leg uit dat dit gegeven het beeld van de Oost-Duitse arbeiders, zoals dat wordt geschetst in de bron, nuanceert.

maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Het beeld dat de Oost-Duitse arbeiders niet zijn over te halen om zich tegen de DDR te keren / rustig terugkeren naar hun werk wordt genuanceerd door het uitbreiden van de bevoegdheden van de *Staatssicherheidsdienst*, (die de Oost-Duitse burgers controleert / die tegenstanders van het regime uitschakelt) omdat hieruit kan worden opgemaakt dat de regering er rekening mee houdt dat sommige arbeiders zich blijven verzetten / zich toch laten beïnvloeden door het Westen / het kapitalisme.

Opmerking

Alleen als in het antwoord een juist beeld van de Oost-Duitse arbeiders wordt genoemd in combinatie met een daarbij passende nuancering, worden scorepunten toegekend.

Opdracht 3

Ook vraag 14 had een zeer lage p-waarde, namelijk 25. Naar mijn mening zouden de leerlingen, met name door het noemen van november 1918 en het feit dat Von Hindenburg voorlopig wil aanblijven, moeten kunnen beredeneren dat het bedoeld wordt op het uitroepen van de republiek van Weimar of een omschrijving daarvan. Maar van het antwoord op het tweede deel van de vraag begrijp ik niets. Ja uit de bron wordt duidelijk dat Duitsland is verslagen, maar wordt uit de bron duidelijk dat het Duitse leger niet is verslagen op Duits grondgebied?

Vraag 14

Bron

In november 1918 stuurt de Duitse generaal Wilhelm Groener een bericht aan de Duitse regering:

Veldmaarschalk Von Hindenburg heeft zich bereid verklaard aan te willen blijven als hoogste legeraanvoerder, totdat het leger stabiel en in alle orde zal zijn teruggeleid naar het vaderland. Hij heeft de commando- en de officieren verzocht om hun plicht onverminderd te blijven doen. De veldmaarschalk verwacht van de nieuwe regering, dat zij de zorg voor het leger met alle middelen veiligstelt en hiervoor elke mogelijke verstoring van het treinverkeer zal verhinderen.

Gebruik de bron.

Dit bericht wordt gezien als een belangrijk document in de ontstaansgeschiedenis van de Republiek van Weimar.

3p Licht deze visie toe door:

- aan te geven welke politieke verandering in Duitsland in 1918 de legerleiding met deze reactie mogelijk maakt en
- uit te leggen welke kritiek op de regering van de Republiek van Weimar de conservatieve elite met dit bericht kan onderbouwen.

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door aan te geven dat het leger zijn plicht zal blijven doen / niet in opstand zal komen, maakt de legerleiding het uitroepen van de Republiek van Weimar / het beëindigen van het keizerrijk mogelijk 1
- Met het bericht kan de kritiek worden onderbouwd dat de regering van Weimar verantwoordelijk is voor de Duitse capitulatie / kan de dolkstootlegende worden ondersteund 1
- omdat uit het bericht blijkt dat het Duitse leger niet is verslagen op Duits grondgebied / de legerleiding het leger onder controle heeft / het leger nog functioneert / nog in actie is 1

Opmerking

Alleen als in het antwoord bij de tweede deelvraag een juist voorbeeld van kritiek van de conservatieve elite wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Opdracht 4

De lage p-waarde van deze, naar mijn mening aardige, vraag (28) is mij een raadsel.

Vraag 23

Tijdens het wereldkampioenschap ijshockey in 1961 verbood de leiding van de West-Duitse ijshockeybond hun spelers deel te nemen aan een wedstrijd tegen het team van de DDR. De West-Duitse spelers zouden, als ze de wedstrijd verloren, aanwezig moeten zijn bij het hijsen van de Oost-Duitse vlag en het spelen van het Oost-Duitse volkslied.

2p Leg uit dat dit besluit paste bij de opstelling van de BRD ten aanzien van de DDR op dat moment.

maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De BRD erkende op dat moment de DDR niet als zelfstandige staat, zodat vermeden moest worden dat de spelers openlijk zouden moeten luisteren naar het volkslied / moesten kijken naar het hijsen van de vlag van de DDR omdat dit gezien zou kunnen worden als teken van erkenning.

Opmerking

Alleen als uit het antwoord blijkt dat moet worden voorkomen dat de DDR een teken van erkenning krijgt, worden scorepunten toegekend.

Opdracht 5

Ook vraag 20 had een lage p-waarde, namelijk 32 terwijl deze vraag de leerlingen eigenlijk niet voor grote problemen had mogen stellen. In de kaderbeschrijving van de historische context over Nederland staat: *'De Koude Oorlog en het begin van Europese samenwerking lieten zien dat Nederland niet langer een neutraliteitspolitiek voerde.'*

De enige verklaring voor het feit dat leerlingen deze vraag wel moeilijk vonden die ik kan bedenken is dat Nederland gedurende de Tweede Wereldoorlog natuurlijk al niet meer neutraal was en dat dit de leerlingen op het verkeerde been zette.

Vraag 20

In 1949 was Nederland een van de oprichters van de NAVO.

3p Leg uit bij welke verandering van de Nederlandse buitenlandse politiek na 1945 het lidmaatschap van de NAVO paste **en** geef vervolgens een politieke verklaring voor deze verandering.

maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het lidmaatschap van de NAVO paste bij het loslaten van de vooroorlogse neutraliteitspolitiek (of een juiste omschrijving hiervan), omdat door dit lidmaatschap Nederland openlijk de kant koos van / zich moest inzetten voor het westers bondgenootschap 2
- Nederland dacht niet in staat te zijn zich te beschermen tegen het communisme / voelde zich door de Koude Oorlog bedreigd (waardoor zij lid werd van een defensief bondgenootschap) / wilde de Marshallhulp niet mislopen (waardoor de invloed van de Verenigde Staten toenam) 1

Opdracht 6

Dat leerlingen veel moeite hadden met een goede vraag als vraag 3 (p-waarde is 33) is eerlijk gezegd voor mij onverklaarbaar.

Vraag3

Een anekdote:

In 1524 klaagden de bestuurders van de Duitse stad Leipzig bij de katholieke hertog George van Saksen over zijn gebod dat de drukkers in Leipzig alleen maar godsdienstige geschriften in het Latijn mochten drukken (waar volgens hen geen vraag naar was) en niet in het Duits (waar veel vraag naar was).

2p Verklaar het gebod van George van Saksen door aan te geven:

- wat de hertog wilde bereiken op godsdienstig gebied en
- dat juist dit gebod hieraan kon bijdragen.

maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Hertog George van Saksen wilde met dit gebod de reformatie een halt toeroepen / het katholieke geloof beschermen (omdat lutherse / protestantse geschriften in het Duits verschenen) 1
- Juist het drukken van lutherse / protestantse geschriften droeg bij aan de snelle verspreiding van de reformatie / door het verbod op drukken van deze geschriften konden de ideeën van de reformatie minder snel worden verspreid 1

Opdracht 7

Ook vraag 25 had een relatief lage p-waarde van 36. Eerlijk gezegd kan ik me dat heel goed voorstellen al heb ik de bewuste periode zelf bewust meegemaakt, zij het ook vanaf de buitenrand. Je moet je wel heel gedetailleerd in de verschillen tussen provo en punk hebben verdiept om op deze vraag een voldoende te scoren.

Vraag 25

Uit het lied *Regering (krijg de tering)* van de Nederlandse punkband *Balthasar Gerards Kommando* (B.G.K.) uit 1983:

Grote kampanjes 1) veel beloven
Moeten wij die lulkoek geloven
Stemmen helpt allang niet meer
Rechts wint toch wel keer op keer
Je wordt verwacht je neer te leggen
Bij wat de meeste mensen zeggen
Als je ertegen protesteert
Word je met harde hand bekeerd

noot 1 Verkiezingscampagnes

Gebruik bron 12.

Een conclusie:

Met deze bron kun je een overeenkomst en een verschil aantonen tussen de standpunten van de provo's en die van de punkbeweging.

4p Ondersteun deze conclusie door, telkens met een passende verwijzing naar de bron:

- een standpunt van de punkbeweging aan te geven dat overeenkomt met dat van de provo's en
- een standpunt van de punkbeweging aan te geven dat verschilt van dat van de provo's.

maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door (een van de volgende): 1
  - de titel *Regering (krijg de tering)*
  - het benoemen van regeringsbeleid als lulkoek
- verwoordt B.G.K. het standpunt dat ze zich verzetten tegen de autoriteiten, wat overeenkomt met het standpunt van de provo's 1
- Door te zingen dat (een van de volgende): 1
  - stemmen niet helpt
  - je je moet neerleggen bij wat de meeste mensen zeggen
  - je met harde hand wordt bekeerd

- verwoordt B.G.K. het standpunt dat ze weinig vertrouwen hebben in de democratie / in de toekomst (wat verschilt van de provo's die meer inspraak wilden / ervan uitgingen dat ze de wereld konden verbeteren) 1

Opmerking

Alleen als (bij de eerste deelvraag) een juiste overeenkomst en (bij de tweede deelvraag) een juist verschil tussen de standpunten van de provo's en de punkbeweging wordt genoemd, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Opdracht 8

Hoe moeilijk kun je een vraag en antwoordmodel maken? Geen wonder dat leerlingen op deze vraag slecht scoren (p-waarde is 37), want ofwel de leerlingen hebben gedacht zo eenvoudig kan de vraag niet zijn ofwel de docenten hebben het belachelijke antwoordmodel te letterlijk gevolgd. Het voor de hand liggende antwoord zou namelijk zijn. De bron zegt wel iets over plantagekoloniën, maar niets over het abolitionisme. Punt.

Vraag 7

Bron

In 1781 schrijft de arts Jacobus Reichard een brief vanuit de suikerplantage Vreedestein in de Nederlandse kolonie Demerary (in Zuid-Amerika) aan zijn werkgever in Amsterdam:

De hemel zij dank: Wij zijn na een voorspoedige en gezegende reis op uw plantage Vreedestein aangekomen. (...) Ik zal deze maand op de plantage gaan wonen zodra de apotheek en de woning klaar zijn. Op uw plantage zijn feitelijk geen zieken, op vier negers na die aan de jas of zogenaamde

Indiaanse pokken (1) lijden. En Quacu, de suikerkoker, die veertien dagen kwakkelde door de beliac (2), is hersteld. Een meid, Henrietta, is bevallen van een mulat (3). Zij heeft de bevalling overleefd maar het kind is overleden. Ik heb de medicijnen gecontroleerd maar die zijn niet in goede staat zoals de bijgevoegde monsters laten zien. Ik heb gevraagd om extra medicijnen maar slechts een klein gedeelte ontvangen. Wilt u mij de gevraagde medicijnen alsnog opsturen zodat ik er straks geen tekort aan heb?

noot 1 Jas of Indiaanse pokken is een huidziekte.

noot 2 Beliac is een vorm van loodvergiftiging.

noot 3 Een mulat is iemand die een witte en een gekleurde ouder heeft.

Gebruik de bron.

Stel: je doet onderzoek naar 'de uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën, en de opkomst van het abolitionisme'. Je concludeert dat je met de taak van Reichard een onderdeel van je onderzoek wél kunt illustreren en een ander onderdeel niet.

4p Leg beide delen van je conclusie uit.

maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Je kunt met de taak van Reichard **wel** het onderdeel illustreren over 'de uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van de plantagekoloniën', omdat Reichard ervoor moet zorgen dat de slaafgemaakten op een Nederlandse suikerplantage in Zuid-Amerika aan het werk blijven / dat de Nederlandse plantage in bedrijf blijft 2
- Je kunt met de brief **niet** het onderdeel illustreren over 'de opkomst van het abolitionisme', omdat Reichard slavernij in stand helpt te houden / uit de brief van Reichard geen afkeuring blijkt van slavernij / omdat medische verzorging van de slaafgemaakten geen verzet tegen slavenhandel / slavernij oproept 2

Opmerking

Voor alleen het noemen van een juist deel van je onderzoek zonder passende uitleg over de taak van Reichard, wordt geen scorepunt toegekend.

Opdracht 9

Ook vraag 16 heeft een p-waarde van minder dan 50 (44). Een moeilijke vraag, maar binnen de bandbreedte van 40-80. Op het eerste gezicht ijt het een mooie vraag over continuïteit en verandering. Toch, als ik iets langer over de vraag nadenkt, krijg ik mijn twijfels. Ik krijg het gevoel dat deze vraag niet is bedacht, uitgaande van de bron, maar vanuit kennis van de bedenker over de motieven van de motieven van politici voor het sluiten van het Verdrag van Versailles (en over de gevolgen van dat verdrag) en over de overwegingen voor het verdrag van München. Hij weet dat de Duitsers in 1919 heel hard zijn aangepakt en dat de Engelsen veel toegeeflijker hebben gereageerd op de situatie die in 1938 ontstond. Meer precies op het verdrag van München. Probleem is alleen dat dat verdrag op het moment van het debat waarvan in de bron sprake is, nog helemaal niet is gesloten. Dat kwam namelijk pas ruim een half jaar later tot stand, op 30 september 1938. De opmerkingen van Robert Boothby preluderen op een politiek van Appeasement, maar deze politiek was op dat moment nog niet geëffectueerd. Hij kan dus geen continuïteit hebben gezien. Hij suggereert slechts dat 'we' (de Engelse regering en het parlement) de fouten uit het verleden moeten meewegen bij het beoordelen van de situatie waarin 'we' ons nu bevinden. Er had dus gevraagd moeten worden naar welk beleid met betrekking tot Duitsland, Boothby vooruit wijst.

Vraag 16

Bron

Op 22 februari 1938 vindt in het Britse parlement een debat plaats over het beleid ten aanzien van Duitsland. Het parlamentslid Robert Boothby zegt tijdens dit debat:

Achteraf gezien denk ik dat het Verdrag van Versailles toch niet het wondermiddel voor het bereiken van vrede was waarvoor de onderhandelaars het destijds hielden. Ik durf zelfs te beweren dat het verdrag veel van onze huidige problemen heeft veroorzaakt (...). Ik zal de schuld hiervoor niet neerleggen bij Mr. Lloyd George (1), want de obstakels waren toen bijna onoverkomelijk en hij stond onder enorme druk van de publieke opinie in dit land, die zakelijk en rustig onderhandelen bijna onmogelijk maakte. Dat er uiteindelijk toch een verdrag kwam, is op zich al verbazingwekkend. Maar dat neemt niet weg dat het geen goed verdrag was. Dit zullen we moeten meewegen bij het beoordelen van de situatie waarin we ons nu bevinden.

noot 1 Minister-president Lloyd George onderhandelde in 1919 namens Groot-Brittannië over het Verdrag van Versailles.

Gebruik de bron.

Een interpretatie:

Boothby ziet continuïteit **en** verandering in het beleid dat de Britse regering in 1919 en in 1938 voert ten aanzien van Duitsland.

3p Onderbouw deze interpretatie door:

- zonder bron aan te geven welk zelfde doel de Britse regering in 1919 en in 1938 probeert te bereiken met haar beleid en
- uit te leggen op welke verandering in het Britse beleid in 1938 Boothby reageert, waarbij je je antwoord ondersteunt met een passende verwijzing naar de bron.

maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Zowel in 1919 als in 1938 probeert de Britse regering de Duitse dreiging weg te nemen / de (langdurige) vrede met Duitsland te garanderen 1
- Door te zeggen dat het Verdrag van Versailles (een van de volgende): 1
  - geen wondermiddel is
  - tot grote problemen heeft geleid
  - geen goed verdrag is
- reageert Boothby op het Britse regeringsbeleid van Appeasement / van onderhandelen over Duitse eisen (terwijl in 1919 Duitsland wordt buitengesloten tijdens de onderhandelingen) 1

Opmerking

Alleen als het antwoord op de tweede deelvraag een juiste verandering van Brits beleid bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

Opdracht 10

Ook op vraag 11 scoren leerlingen gemiddeld nog niet de helft van mogelijke 4 punten; de p-waarde is 46. Waarom hun score zo laag is begrijp ik niet. Mij lijkt het een eenvoudige vraag als docent of methode tenminste aandacht heeft besteed aan deze passage uit de syllabus: *'Toen het in 1857 toch tot een opstand kwam onder ontevreden Indiase soldaten sloegen de Britten deze hard neer. India kwam daarna onder direct gezag van de Britse regering. Koningin Victoria werd keizerin van India.'*

Vraag 11

Bron

In de Britse krant Illustrated London News staat in 1857 in een artikel over India: We horen met pijn, maar niet zozeer met afkeer, van de dood van onze dappere officieren en soldaten die werden afgeslacht, want het hoort bij de taak van een soldaat om de dood tegemoet te treden. Maar als we lezen over de gruwelijkheden die zijn begaan tegen onze vrouwen en kinderen, dan wordt het hart van Engeland geraakt; en het verdriet om hun lot, hoe groot dat ook is, wordt overschaduwd door de afschuw die we voelen voor hun onmenselijke moordenaars en de grimmige overtuiging dat zij moeten worden getroffen door volledige en onwrikbare gerechtigheid.

Gebruik de bron.

Met artikelen als deze wordt een verandering in het Britse bestuur in India ondersteund.

4p Licht dit toe door:

- de gebeurtenis te noemen waar dit artikel verslag van doet en
- zonder bron aan te geven welke Britse beleidsverandering hierna wordt ingevoerd en
- uit te leggen dat dit artikel die beleidsverandering wil ondersteunen.

maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het artikel doet verslag van de opstand van Indiase soldaten (in 1857) 1
- waarna de Britten India onder direct bestuur stelden (en niet langer gebruikmaakten van inheemse leiders) 1
- Dit artikel ondersteunt de beleidsverandering met de afwijzing van de moord op Britse vrouwen en kinderen / door Indiërs af te schilderen als onmenselijke moordenaars, om zo de lezers ervan te overtuigen dat een Brits bestuur noodzakelijk is om de Britse belangen te beschermen / om chaos te voorkomen 2

Opmerking

Alleen als bij het antwoord op de derde deelvraag wordt ingegaan op de inhoud van het artikel, worden scorepunten toegekend.

Opdracht 11

Los van het feit dat ik een gruwelijke hekel heb aan dit soort vragen waarin gevraagd wordt naar een kenmerkend aspect (zo zijn deze nooit bedoeld), lijkt me dit een behoorlijk eenvoudige opgave. Dat de leerlingen er toch moeite mee hadden, blijktens een p-waarde van 47, is mij dan ook een raadsel.

Vraag 4

Bron

In 1604 publiceert de schoolmeester Willem Bartjens een rekenmethode, De Cijfferinghe. Hierin staan sommen als:

1. 560 soldaten verdedigen een schans (vestingwerk), en hebben voedsel voor 7 maanden: ze besluiten samen om als ze belegerd worden de schans niet binnen 10 maanden over te geven. Vraag: hoeveel mannen moeten ze laten gaan om met hun voedsel de schans tien maanden te kunnen verdedigen? (oplossing: 168)
2. 6 timmermannen maken in $186\frac{2}{3}$ dagen een schip van 66 lasten (inhoudsmaat voor schepen). Vraag: als men 10 mannen aanstelt, in hoeveel dagen kunnen die dat schip maken? (oplossing: 112 dagen)

Gebruik de bron

Bartjens sluit met zijn sommen aan op de actuele situatie in de Republiek in de zestiende én de zeventiende eeuw.

4p Leg voor beide sommen apart uit welke actualiteit dit is, waarbij je je antwoord voor de eerste som ondersteunt met een kenmerkend aspect uit de zestiende eeuw en voor de tweede som met een kenmerkend aspect uit de zeventiende eeuw.

maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Bartjens sluit aan op de actualiteit dat er gevechten tegen Spaanse troepen plaatsvinden / dat Nederlandse steden worden belegerd 1
- wat past bij 'het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat' 1
- Bartjens sluit aan op de actualiteit dat er veel overzeese handel plaatsvindt / dat de overzeese handel groeit (waarvoor steeds meer schepen nodig zijn) 1

- wat past bij 'de wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie' / bij 'de economische bloei van de Republiek'
1

Opmerking

Alleen als een juiste actualiteit wordt genoemd, wordt aan een daarbij passend juist kenmerkend aspect 1 scorepunt toegekend.